

Népi írók a mosoni végeken

Az 1930-as években színre lépő népi írókról az él a köztudatban, hogy legjelentősebb személyiségek az Alföldet és a Dél-Dunántúlt reprezentálták. Az 1939. június 29-én alakult Nemzeti Parasztpárt fő vonzáskörzete az Alföld, azon belül a Tiszántúl volt, főleg a pártszervezés első éveiben. Győr-Moson megye területén csak 1945 után és meglehetősen lassan haladt a Nemzeti Parasztpárt helyi szervezetinek kiépülése. Különösen így volt ez az 1923-ban egyesített megye északnyugati részén, az egykori Moson megyében, amelyet a korabeli magyar közvélemény úgy könyvelt el, mint egy német nemzetiségi területet – s ez nem volt jó ajánlólevél 1945 után! Moson volt a középkortól 1848-ig az ország egyetlen vármegyéje, amelyben a német nemzetiség alkotta a lakosság abszolút többségét.¹ A trianoni békeszerződés következtében ugyan Moson elvesztette a német nemzetiségi többségét, de a magyaróvári járás területén még mindig 45 százalékos német arányt mutattak ki.² A megcsonkított Moson és a még nagyobb veszteséget szenvedett Pozsony megyét 1923-ban összevonták a szomszédos Győr megyével, „Győr-Moson-Pozsony közigazgatásilag egyelőre egyesített vármegyéék” néven. A térséget úgy mutatták be a Horthy-korszak hivatalos szociográfiájában, mint egy viszonylag szerencsés régiót, szemben az elmaradott Kelet-Magyarországgal.³ Vajon hogyan alakult a térség és a népi írók viszonya? Tanulmányomban bemutatni törekszem a népi írók és Moson térségének kapcsolatát. Ha nem is volt ez egy kiemelkedő régió a népi mozgalom szempontjából, de akadtak a mozgalomnak olyan reprezentánsai, akik megfordultak a térségben, és igyekeztek befolyásolni a helyi közvéleményt.

PAÁR ÁDÁM (1983) történész PhD, politológus (Pázmány Péter Katolikus Egyetem). Legutóbbi kötete: *A kosztümös film történelem szemmel* (2022).

- 1 Zielbauer György: *A magyarországi németiség nehéz évtizede*. Szombathely-Vép, 1990, Pannon Műhely Könyv- és Lapkiadó Kft., 63.
- 2 *Mosonvármegye*. 1922. január 1., 1922/1. sz., 1.
- 3 Bejczy Németh Andor: *A naposabb oldalon*. Bp., 1937, Királyi Magyar Egyetemi Nyomda.

Siker vagy „siralmas krónika”?

Bár a közvélemény a két világháború között hajlott arra, hogy az északnyugati határszélen fekvő Mosont valami istenáldotta szerencsés megyének tekintse, a valóság komorabb volt. Az Osztrák-Magyar Monarchia és a trianoni Magyarország széthullama csapást mért a mosoni gazdaságra. A mosoni gazdák elvesztették addigi hagyományos piacukat. Az 1920-as években visszatérő téma az újságcikkekben és a térségből megválasztott parlamenti képviselők interpellációiban a Moson és Magyaróvár községeket, valamint tágabban a régi Moson megye területét érintő problémák sokasága: főleggették a borzasztó lakásviszonyokat, a tüdővész terjedését,⁴ az autóforgalom által kavart porfelhőt, amely beborítja a gyalogosokat, a levegő szennyezését.⁵ Ahogyan a *Mosonvármegye* című lap írta: „Magyaróváron, Mosonban a régi, nyirkos lakásoknak is van lakója, mert a helyzet rákényszeríti az embereket, hogy azokat is lakják.”⁶ A lap 1926. április 18-i száma a Bethlen-korszak kellős közepén „Siralmas krónika egy alvó mezővárosból” címmel írt Magyaróvárról.⁷

Mindemellett Moson úgy élt a köztudatban, mint az ország egyik régiója, amely példát jelent a paraszti polgárosodásra. Ezen a kedvező képen az osztrák piac elvesztése sem változtatott. Moson megyében nem számított ritkaságnak a 100 holdon felüli, akár 130 holdat is elérő paraszti kézen lévő birtok.⁸ A jó természet- és gazdaságföldrajzi lehetőségek mellett még egy tényező kellett ahhoz, hogy a parasztság gyarapodhasson: bár a nagybirtok dominálta e vidéket, ám a köznemesi birtokosság igen csekély számú volt. Mosonban a nagybirtok és az önálló paraszti telek között alig volt található 1848 előtt köznemesi eredetű birtok. Így egyrészt a parasztnak nem kellett versenyezniük az azonos méretű köznemesi birtokkal a tipikus nyugat-dunántúli termékek – bor, tej, zöldség, gyümölcs, széna és nád – fuvarozásában, másrészt idővel maguk a gyarapodó, tőkeerős parasztpolgárok igényelték, hogy a nagybirtokosok ellensúlyozására részt vegyenek a megyei és községi közéletben.⁹ Talán nem túlzás azt mondani, hogy Sopron és Moson megyékben közel állt a parasztság ahhoz a sok generációs, a 18. századtól 1945-ig és bűvópatakszerűen mindmáig létező

4 Magyaróvári helyzetkép a lakásviszonyokról és a tüdővész pusztításáról. *Mosonvármegye*, 1924. október 12., 1924/81, 1.

5 Siralmas krónika egy alvó mezővárosból. *Mosonvármegye*, 1926. április 18., 1.

6 Magyaróvári helyzetkép a lakásviszonyokról és a tüdővész pusztításáról. *Mosonvármegye*, 1924. október 12., 1.

7 Siralmas krónika egy alvó mezővárosból. *Mosonvármegye*, 1926. április 18., 1926/29, 1.

8 G. Soós Katalin: *A nyugat-magyarországi kérdés (1918–1919)*. Bp., 1962, Akadémiai Kiadó, 57.

9 Horváth Gergely Krisztián: *Bécs vonzásában – Az agrárpiacosodás feltételrendszere Moson vármegyében a 19. század első felében*. Bp., 2013, Balassi Kiadó; Horváth Gergely Krisztián: *Vállalkozó jobbágyság? A hansági széna a bécsi piacon a 19. század első felében*. In *A felhalmozás míve*. Szerk. Halmos Károly-Klement Judit-Pogány Ágnes-Tomka Béla. Bp., 2009, Századvég Kiadó, 141–151.

értelmiségi álmhoz, hogy a parasztság alkossa a középosztályt: azt az erőt, amely kiegyenlítő szerepet játszhat az agrárszegény rétegek és az „urak” világa között.

A paraszti polgárosodásnak mentális, az öltözködésben és a szóhasználatban is megnyilvánuló elemei voltak. Először a Kisalföld síkján kezdte a színes ruházat, az ún. népviselet kiszorítani a vászont. Hegedüs András fölidézte, hogy a rábaközi parasztok már nem használták magukra a paraszt szót, és nem is értették, hogy a Nemzeti Parasztpárt miért ragaszkodott ehhez a jelzőhöz. A rábaközi parasztok „gazdauramnak” hívták magukat és egymást, és olykor megtoldották az „úr” szóval – „ha nem is oly gyakran, mint Lengyelországban”, ahogyan Hegedüs hozzáteszi.¹⁰

Mindebből következik, hogy a Kisalföld parasztsága a dualizmus korától kezdve azokat a politikai erőket támogatta, amelyek nem gördítettek utat a (mérésékelt, vagyis a kisegyszisztenciáknak is lehetőséget biztosító) kapitalizálódás előtt: amelyek nem akadályozták az Ausztriával való intenzív gazdasági és, részben az egymásraultaltságon, részben a közös nyelven és nemzetiségen alapuló természetes kulturális kapcsolatot, és amelyek nem akartak erőszakkal belenyúlni a régió tulajdonviszonyaiba. E szempontból a népi mozgalom a maga úrellenességével, valamint a Nemzeti Parasztpárt nem indult jó eséllyel. De 1944–45-ben az addig kiszámítható világ felfordult, és a politikai ökológia változásai a baloldali erőknek kedveztek. Legalábbis országosan!

A népi mozgalom földrajza

A népi mozgalom résztvevői számára nem a közigazgatási egység, hanem a táj, szülőföld volt a meghatározó. Igaz, általánosságban is igaznak tartható, hogy „a szülőhely szinte mindenki számára egy életen át tájékozódási pont”.¹¹ A szülőföld természetföldrajza által meghatározott gazdasági, közlekedési lehetőségek, a társadalomtörténeti, szociológiai adottságok és kulturális mintázatok meghatározzák az egyén állásfoglalását. A népiek esetében ezért fontos szereppel rendelkezik, hol születtek, honnan jöttek, milyen emberi viszonylatok, közösségszerveződési formák és közösségi minták formálták őket. S mindebben hol helyezkedik el az Északnyugat-Dunántúl? A népi mozgalom legmarkánsabb egyéniségei, valamint szellemi inspirálói közül egy sem származott az Északnyugat-Dunántúlról. Ha pedig nem a népi mozgalomhoz való szerves tartozást, hanem a népi írók mintájának követését tekintjük, akkor egy Moson megyeit találhatunk.

A mosoni születésűek hiánya okozhatta részben azt, hogy a népi írók szociográfiai érdeklődése feltűnően hiányos az ország e részéről. Ezt persze a helyi

10 Hegedüs András: *A történelem és a hatalom igézetében*. Bp., 1988, Kossuth Könyvkiadó, 18.

11 Kabdebó Lóránt: *Szabó Lőrinc*. Bp., 1985, Gondolat Kiadó, 12.

jelleg hiányán kívül más is magyarázhatja, ti. a fölfogás, hogy Moson, Sopron és részben Győr megyék az ország legszerencsésebb tájai. Ezek a megyék haladtak az alfabetizáció élén a 18. század végétől kezdve, és számos mutatóban (lakáshelyzet, vályogházak száma, vasutakhoz közeli fekvés) jobban álltak az országos átlagnál. S van egy harmadik oka is a mosoni falukutatás hiányának: az ország e része német többséggel rendelkezett, és a Szabó Dezsőn nevelkedett népi értelmiség a német parasztságot nem tekintette a magyar parasztság szövetségeseinek – sőt, inkább riválisának tartotta. Ez viszont a népiek vakfoltja volt az ország eme táján.

A mosoni táj a túlnyomórészt német nemzetiségi környezettel, a piacra termelő, kapitalizálódó parasztsággal, valamint Pannonhalma és Győr mint katolikus központok közelségével nem volt éppen ideális terep az erősen protestáns indíttatású népi mozgalom számára, valamint annak a Nemzeti Parasztpártnak a számára, amely befogadta táborába a középparasztot, de kizárta a nagygazdákat. Más tekintetben viszont a táj rendelkezett kihasználható előnyökkel. Egyfelől éppen a nemzetiségi adottság miatt a kormányzat 1936 óta törekedett telepítésekkel fellazítani a mosoni német tömböt. A belső telepítés gondolata egybevágott a népi írókéval, akik legalábbis tüneti szinten elfogadták az ötletet, bár ők teljes földreformban gondolkoztak. A telepítések révén (Kisudvar, Pünkösdvásár, Kisnyilas, Újrónafő) lehetőség nyílt a református paraszti népesség arányának növelésére a katolikus, német nemzetiségi környezetben.¹² Másfelől a népi írók egy része által népszerűsített „kert-Magyarország” gondolata rezonált a térség intenzív földművelő hagyományaira. Ha nem is volt a Mosoni-síkság a Parasztpárt legsikeresebb terepe, de akadtak népi írók, akik megfordultak, és népszerűsítették a pártjuk, valamint általában a népi mozgalom elveit.

Veres Péter parasztság-tipológiája

Veres Péter író és parasztpolitikus balmazújvárosi földmunkás családban született. Négy elemi iskolát végzett, fiatalon csatlakozott a földmunkások agrárszocialista szerveződéséhez, harcolt a világháborúban, részt vett szülővárosa direktóriumában a Tanácsköztársaság idején, majd ezt román fogság és hazai börtönbüntetés követte. Az 1920-as évek végén kezdett olvasói leveleket és cikkeket írni a polgári radikális hagyományt őrző *Századunk*, majd a baloldali, szociáldemokrata *Népszava* és *Korunk* folyóiratokba.¹³

A lokális és társadalmi identitás, azaz a balmazújvárosi agrárproletariátushoz való kötődés meghatározta az előbb szociáldemokrata, a harmincas években

12 *Rónaföld. Újrónafő község közigazgatási területének története*. Szerk. Szentkúti Károly. 2015, Újrónafő Község Önkormányzata; Varga Noémi: „...hogya... ezen a vidéken legyenek őrállói a magyar életnek”. Telepítések a magyaróvári járásba 1938–40-ben. *Arrabona*, 2007/1, 173–194.

13 Papp István: *A magyar népi mozgalom*. Bp., 2012, Jaffa Kiadó, 98–99.

a népi mozgalomba bekapcsolódó, olykor a faji gondolathoz közel jutó (de a szélső-jobboldallal mindvégig szemben álló) Veres gondolkodását. Az *Alföld parasztsága* című 1936-os könyve feltűnést keltett, hiszen egy autodidakta szerző, egy alföldi földmunkás vállalkozott arra, hogy leírja szülőföldjét, annak társadalmi tagozódását. Ahogyan Gyurác Ferenc írja, a „helyi, lokálpatrióta tudat” Veres gondolkodásában „nagyon korán táji tudattá, alföldi tudattá szélesedik”.¹⁴ A szülőföld, és annak lakossága élete végéig hatást gyakorolt Veres paraszt- és magyarság-konceptiójára: az alföldi szegényparasztot, mint ő írta, a „ridegparasztot” tekintette a magyarság mércéjének.¹⁵

Az *Alföld parasztságában* megfogalmazta, hogy a „zsírosparaszt” a falu uralgó osztálya. A zsírosparaszt két típusát különböztette meg: a patriarchális fölfogású ún. „basaparasztot” és az inkább kapitalista mentalitású „kupecparasztot”. Veres, kritikája ellenére, jó érzéssel vette észre, hogy a nagygazdák életető elemei a helyi önkormányzatiságnak: „belőlük telnek ki a községek, egyházi testületek, olvasókörök és agrárszövetkezetek vezetői”. Ám az már erős elfogultságra vall, hogy Veres szerint ezek a rétegek „mindenhova beviszik korlátolt uralmi és üzleti felfogásukat”.¹⁶ Papp István, a népi mozgalom monográfusa találóan fogalmazott Veres sajátos amatőr szociográfusi módszeréről, amely nélkülözte a társadalomkutatás empirikus módszertanát: Veres „saját megfigyeléseire, tapasztalataira támaszkodott, írásos forrásokat, statisztikákat nem használt, nem készített interjúkat. Azt mondta el, amit élete során felszedett, megfigyelt.”¹⁷ Gyurác Ferenc egyenesen „heurisztikus gondolkodónak” nevezte Veres Pétert, korántsem bántóan, hanem arra utalva, ami Veres személyiségének erőssége: a tapasztalatokon, fiatalkori élményein alapuló intuíció, a ráérezés, amit egy vértezett szociológiai tudás kiegészíthetett volna.¹⁸ De hát a szociológia mint tudomány gyanús volt a Horthy-kori Magyarországon, és értékelendő az, hogy egy autodidakta földmunkás négy elemi osztállyal a háta mögött egyáltalán mert cikkeket közölni társadalmi és politikai folyóiratokba, akkor, amikor a parasztság szerveződése és minden paraszti szocialista gondolkodás veszélyesnek tűnt a hatalom számára! Veres Péter e sajátos tipologizálása érthetővé teszi, miért nem tudott mit kezdeni a későbbiekben a mosoni parasztsággal, noha kifejezett rokonszenv, sőt szeretet vette körül személyét az ország eme régiójában 1945 után – csakhogy a magyar telepes újgazdák körében! Az ausztriai piacra termelő, a kapitalizálódásban előrehaladott őshonos, különösen német nemzetiségű parasztságot könnyű volt megbélyegezni a Veres Péter-i „kupecparaszt” kategóriával.

14 Gyurác Ferenc: *Jelen lenni a történelemben. Veres Péter magyarságtudata*. Bp., 1988, Magvető Kiadó, 36.

15 Uo. 37.

16 Veres Péter: *Az Alföld parasztsága*. Bp., 1986, Kossuth Könyvkiadó, 22.

17 Papp: I. m. 99–100.

18 Gyurác: I. m. 64–65.

Idegen környezetben

Veres Péter 1945 augusztusában járt Győr-Moson megyében. A *Mosonvármegye* regionális lap örökébe lépő *Szabad Mosonvármegye* I. évfolyamának 14. száma, amely 1945. augusztus 14-én jelent meg, *Veres Péter a nyugati magyarok között. Beszámolt Mosonmagyaróvárott a földkérdésről* címmel írt a Nemzeti Parasztpárt elnökének győr-mosoni útjáról. A tudósítás rögtön a címlapon szerepelt, Japán kapitulációjával és a megyei igazolási eljárások eredményeivel együtt. Mint ahogyan arról a cikk tájékoztat, Veres augusztus 12-én járt a magyaróvári járás központjában, az egykori Moson megye székhelyén. Kovács Péter újrónafői telepvezető, a hajdúböszörményi telepések vezetője üdvözölte Veres Pétert. Kovács összefogásra és a gyűlölködés megszüntetésére szólított fel.¹⁹ A református kisparaszti családban született Kovács Péter diakónusnak tanult Ausztriában. Az 1930-as évektől kezdve tisztelője és olvasója volt a népi írók könyveinek, és különösen szívén viselte az agrárszegények földhöz juttatásának és a népfőiskolák alapításának gondolatát. 1940-ben Kovács, a Keresztyén Ifjúsági Egylet országos titkáráként Csizmadia Károly magyaróvári református lelkipásztorral együtt, a kormányzat és különösen a Földművelésügyi Minisztérium támogatásával, részt vett a rónafőpusztai telepítésben, amelynek keretében negyven hajdúböszörményi családot telepítettek le a Kisalföldön, megalapítva részükre Újrónafőt. Ugyancsak Kovács nevéhez kötődik a rónafői népfőiskola megalapítása²⁰ Kovács mint a népi mozgalom résztvevője, és Mosonban legsikeresebb szervezője kiváló választás volt a parasztpárti elnök köszöntőjének.

Veres tudta, hogy olyan régióba érkezik, amelynek legnagyobb földbirtokosa a Habsburg-Tescheni főherceg volt, s több aulikus hagyományú főúri család – Esterházy és Pálffy família – rendelkezett latifundiumokkal a térségben. Nem felejtette el felemlgetni, hogy a nép „nem elvette, hanem csak visszavette jogos tulajdonát a legtöbbször idegen vérségű grófoktól, Habsburg főhercegektől”.²¹ A parasztpolitikus szavainak nyomatékot adott az, hogy az utolsó Habsburg-Tescheni főherceg, Albrecht nyilasbarátként lejáratta magát, és emigrált, megtépázva az addig jótékonyságáról ismert főhercegi család hírnevét.²² Veres

19 Veres Péter a nyugati magyarok között. Beszámolt Mosonmagyaróvárott a földkérdésről. *Szabad Mosonvármegye*, 1945/14, 2.

20 Kovács Péter újrónafői telepvezető életéről: Kövér Renáta Adrienne: Áttelepülés Hajdúböszörményből Rónafőpusztára. In *Rónaföld. Újrónafő község közigazgatási területének története*. Szerk. Szentkúti Károly. 2015. Újrónafő Község Önkormányzata. 113-160., Paár Ádám: A Hajdúságtól a Mosoni-síksáig. Egy parasztpárti politikus útja. In: *Népi blog. Az elmúlt évek írásai (2014–2016)* Bp., 2016, L'Harmattan Kiadó, 201–203.

21 Veres Péter a nyugati magyarok között. Beszámolt Mosonmagyaróvárott a földkérdésről. *Szabad Mosonvármegye*, 1945/14, 1.

22 Paár Ádám: Mosonmagyaróvár története 1920-tól a második világháború végéig. In *Mosonmagyaróvár*. Szerk. Tuba László. Mosonmagyaróvár, 2018, Mosonvármegye Lap- és Könyvkiadó, 255–256.

figyelmeztetett, hogy a föld elosztása még nem oldotta meg a parasztság problémáját. Felhívta a figyelmet a mielőbbi telekkönyvezésre, az állatállomány védelmére, valamint ajánlotta a szövetkezést. Egyúttal tagadta azt a vádat, miszerint a földreform „csak mézesmadzag, és utána a kolhosz [ti. kolhoz – P. Á. megjegyzése] következik”.²³

Veres nyilván tisztában volt azzal, hogy évszázadokon át, generációkon keresztül a nagyüzemi gazdálkodás jelentette a biztonságos, kiszámítható élet- és munkaszervezés keretét a magyaróvári főhercegi uradalom cselédsége számára, és ezek az emberek képtelenek lennének megélni a kisbirtokos paraszti tapasztalat, tudás, valamint tőke és technológia hiányában, egy világháborús pusztítást követően, amikor még a városok élelmezésén kívül a szovjet hadsereg ellátása is terheli az agrárnépességet. A rónafői telepesek, akik az ország másik részéből, Hajdúböszörményből érkeztek, ugyancsak rá voltak utalva a szövetkezésre, amely esetükben célszerűbb volt, mint az egyéni gazdálkodás a viszonylag szűkös földön. Kovács Péter és a néprajzkutató Timaffy László amúgy is a népi írók szellemében mintatelepülésnek szánták Újrónafőt, bizonyítva, hogy a szegényparasztek képesek felvirágoztatni a tulajdonukba került földet, ehhez azonban szükségesnek tartották a mezőgazdasági szakismeretek oktatását és a szövetkezést.

Mindezekon felül az északnyugati megye agrárnépességére hárult a feladat, hogy ellássa két iparváros – Mosonmagyaróvár és Győr – népét, ipari munkásságát élelemmel, ruházattal. Mindeközben veszélyes lett volna hirtelenjében felforgatni a hagyományosan római katolikus vallású magyaróvári cselédség életformáját, tradícióit. Furcsa módon bár, de logikusan az itteni mezőgazdasági népesség számára nem azt kellett hangsúlyozni, amit a tiszántúlinak vagy a déldunántúlinak: a kisparaszti birtok helyett részben a nagyüzem fenntartása szolgálta a nagy létszámú cselédség és a telepesek megnyugtatását.

A Veres által javasolt szövetkezeti út a mosoni térben a nagyüzemi forma fenntartását, a vetőmag- és állatállomány egyben tartását, és az agronómusok nemzedékeit 1818 óta kinevelő óvári mezőgazdasági akadémia szakemberképzésének alkalmazását jelentette. Nem véletlen, hogy Veres óvott az állatállomány felélésétől: „védenünk kell állatainkat, ne öljük le szíre-szóra”, és mint mondta, „soha nem volt igazibb a mondás: ha él, az urának él, ha döglik, a kutyának döglik”. Felvetette ötletként állatcserék lebonyolítását, kormánytámogatással. Hangsúlyozta, hogy rövid távon nyomorúságos lesz a helyzet, de kifejezte reményét, hogy „ne egye marja egymást miatta a magyar”.²⁴ Éppen az Északnyugat-Dunántúlon indult el először a termelőszövetkezetek létesítése, két bázison: egyfelől a volt uradalmi cselédek, másik oldalon az újgazdák

23 Uo. 1.

24 Uo. 1.

részvételével. 1949-ben az önálló községgé alakult Újrónafő megalapította az Április 4. Mezőgazdasági Termelészövetkezetet.²⁵

Veres jó érzékkel kerülte a nemzetiségi kérdés említését, amely az ország e régiójában veszélyes gyúanyagot jelentett. Bár pártja már kiállt a németek kollektív bűnösségének gondolata mellett, de az 1945-ös előadóúton az összefogást, a gyűlöletkeltés megállítását, az ország újjáépítésének programját kellett hangsúlyozni. A parasztpolitikus-író szólt a magyar értelmiség szerepéről. A mezőgazdasági akadémia árnyékában, ahol Timaffy László néprajzkutató vezetésével megalakult a Széchenyi Népfőiskola, különösen fontos volt hangsúlyozni, hogy a Parasztpárt a magyar nép szövetségesének tekinti az értelmiséget. De, figyelmeztetett Veres, csak azokat, „akik jó munkások a szakmájukban s akik lélekben egyek tudnak lenni a néppel”.²⁶ Mint a tudósításban olvasható, éljenzés és sok lelkes megszakítás fogadta Veres szavait.

Veres Péter volt a pártja győr-moson-soproni listájának vezetője az 1945-ös nemzetgyűlési választáson.²⁷ A Parasztpárt elnöke Heves és Nógrád-Hont megyék mandátumát fogadta el.²⁸ Veres még egyszer utazott Mosonmagyaróvárra, 1964-ben, amikor ellátogatott Újrónafőre. Ekkor azonban már érdemben nem tudta képviselni a régiót ügyeit.²⁹

Somogyi Imre és a „kert-Magyarország” gondolata

Ha volt a népi írók közül olyasvalaki, aki nézeteivel igazán kötődött az ország egyik legfejlettebb mezőgazdasági területéhez, ahol korán kialakult az intenzív mezőgazdálkodás, az a „Kert-Magyarország” címen könyvet író Somogyi Imre volt.

Az 1902-ben Abonyban, egy hétholdas parasztember gyermekeként született Somogyi a Képzőművészeti Főiskolán tanult, majd a neves néprajztudós, Györfly István tanítványa lett, akinek megbízásából népművészeti gyűjtést végzett. Közben kitanulta a kertész mesterséget, járt Bulgáriában, ahol közelről láthatta a bolgárkertészeket. Ott volt a Nemzeti Parasztpárt megalapításánál, és részt vett a párt vezetésében. Részt vett a Parasztszövetség 1941-es megalakításában. Kerékpárjával szorgosan járta az országot, és mindenütt előadásokat

25 Szentkúti Károly: Újrónafő önálló község története 1949–1990. In *Rónaföld. Újrónafő község közigazgatási területének története*. Szerk. Szentkúti Károly. 2015, Újrónafő Község Önkormányzata, 171.

26 Uo. 1.

27 Hubai László: *Magyarország XX. századi választási atlasza*. Bp., 2001, Napvilág Kiadó, II. kötet, 148.

28 Benkő Péter: Veres Péter. In *A Nemzetgyűlés almanachja 1945–1949*. Szerk. Horváth Zsolt, Hubai László. Bp., 1999, Jelenkutató Alapítvány, 660.

29 Szentkúti: I. m. 180.

tartott a paraszti gazdálkodásról. Fontosnak tartotta, hogy a különböző falvak lakosai megismerjék egymást, ennek érdekében ún. határjárásokat szervezett. Harcolt az ellenállásban testvérével, Somogyi Miklóssal együtt, a Bimbó úti partizáncsoport tagja volt. 1945 elején a Közellátási Kormánybiztosság kertészeti osztályát vezette, tagja lett a Budapesti Nemzeti Bizottságnak, valamint 1945-ben beválasztották az Ideiglenes Nemzetgyűlésbe.³⁰

Somogyi rendszeresen tartott népfőiskolai előadásokat. Szervezte a Paraszt-szövetség Földmunkás Szakosztályát, valamint alelnökként a Földművesek Országos Gazdasági Szövetségét.³¹ A rengeteg intézményi kötődése mellett azonban tollal is küzdött a parasztság sorsának javításáért. 1942-ben Püski Sándor kiadta *Kertmagyarország felé* című vékony könyvecskéjét, amely azonban a távlatos paraszti érdekvédő, demokrata és zöld gondolkodás magyarországi bibliája (lehetne), ma is.

A *Kertmagyarország felé* című művében Somogyi foglalkozott azzal a problémával, hogy a parasztok gyakran maguk sem vállalják a paraszt elnevezést. A Dunántúlon már a századfordulón szégyellnivaló volt a paraszt elnevezés, helyette „gazdát” vagy „kisgazdát” illetett mondani (nem véletlen, hogy az első kisgazdapártként számon tartott, Dél-Dunántúlon megszerveződő Nagyatádi Szabó István-féle párt 48-as Országos Függetlenségi Gazdapárt néven alakult meg 1909-ben). Mindez ellentétben állt azzal, hogy a német nyelvterületen a Bauer szó mai napig büszkeséget hordoz. Somogyi a paraszt névtől való idegenkedés okát részben a múltban, a beteges társadalmi viszonyokban, részben a hatalomhoz való törleszkedésben látja. Mint írja, „nincs a világon még egy állam, ahol egy foglalkozási ágat a többi társadalmi rétegek annyira lenéztek volna, annyira lealázónak tartottak volna, mint nálunk. Nemcsak az uraink szégyellik a parasztságot, a paraszt kapcsolatot, vagy rokont, de így van ezzel a jelzővel, ezzel a foglalkozással maga a parasztság is.”³² Emiatt a rossz társadalmi beidegződés miatt a paraszt nem szereti a „paraszt” elnevezést, „sem a szegény, sem a zsírosnyakú”. Mint Somogyi írja, „pógároknek, földműveseknek, gazdáknak, kisgazdáknak, mezőgazdasági termelőknek stb. mondják magukat. A parasztságot nem vállalják.”³³ Noha könnyen látható, hogy a szóba jöhető elnevezés választása mögött ugyancsak tapintható az értékkülönbség.

Somogyi emancipálni akarta a parasztot, és tudta, hogy ez a folyamat a névvel kezdődik. Minden identitás alapja a nyelv. Hogy az ember hogyan nevezi magát, azzal hatalmat gyakorol önmaga felett, és kiveszi a hatalmat mások

30 Somogyi Imre életéről: Dr. Gyuró Ferenc: Somogyi Imre emlékezete. In Somogyi Imre: *Kert-Magyarország felé*. Bp., 1997, Hét Krajcár Kiadó-Püski Kiadó, 99-108; Benkő Péter: Somogyi Imre. In *A Nemzetgyűlés almanachja 1945-1949*. Szerk. Horváth Zsolt, Hubai László. Bp., 1999, Jelenkutató Alapítvány, 523-524.

31 Benkő: i. m. In: *A Nemzetgyűlés almanachja 1945-1949*, 524.

32 Somogyi Imre: *Kertmagyarország felé*. Bp., 2014, Hét Krajcár Kiadó, 12.

33 Uo. 13.

kezéből, hogy megmondják, ő micsoda. Tehát „a paraszt elnevezést pedig nekünk vállalnunk kell. Ez a jelző csak addig sértő, amíg tagadják.”³⁴

Somogyi megfogalmazott sok gyakorlati tanácsot a gazdák részére. Javasolta a rideg állattartás felváltását tehenészetekkel, mert, mint megfogalmazta, „a mi népünknek is elkelne, ha minél több tejet és tejterméket fogyasztana”.³⁵ Emellett szólt a faluvezetők képzéséről, akiket a népfőiskolások vagy aranykalászos tanfolyamot végzett gazdák (ezt a szót ő használja!) közül kívánt választani.³⁶ Felhívta a figyelmet a megfelelő mezőgazdasági szakoktatásra, amely összhangban van az adott tájegység földrajzi és éghajlati viszonyaival, valamint az adott népesség lelki adottságaival. Úgy vélte, hogy be kell venni a néprajzot a tantárgyak közé, hogy azok, akiknek a munkája a nép vezetése, jobban ismerjék a parasztságot.³⁷ Kiállt a családvédelem, a telepítés és a szövetkezetek mellett.³⁸

Olyan kérdésekben hallatta hangját, amelyek az ököpolitika előfutárává avatják Somogyit, akit a zöldek is büszkén vallhatnak magukának: javasolta a patakok vizének tározását és öntözését, a víz- és szélenergia alkalmazását. Mint írta, „nem kellene vízesések. Nem kellene óriási költséggel megépített gátak és turbinák. Folyóink és patakjaink vizének ésszerű kihasználásával, kevés költséggel talán helyre tudjuk hozni azt a hibát, amit az óriási költséggel végrehajtott egyoldalú vízelvonó csatornázással elkövettünk. [...] Eddig a kertgazdaságokban vagy emberi, vagy állati, vagy gépi erővel öntöztünk. Mind sokkal költségesebb, mint ha a vízre magára bízunk az öntözést.”³⁹ Ellenezte a mocsarak lecsapolását, illetve olajjal vagy petróleummal való elborítását, amely minden élőlényt elpusztít, kivéve a maláriát terjesztő szúnyogot. Ehelyett, saját megfigyelésére támaszkodva, Somogyi a kacsatenyésztés felfuttatásával kívánta meggátolni a maláriát terjesztő szúnyogok szaporodását.⁴⁰ Somogyi azért ellenezte a mocsarak lecsapolását, mert az ott termő nád és gyékény a hasura alapanyaga. A hasurával takarják be a melegágyakat és üvegházakat. Sorolja a hasura előnyeit: véd a természeti károk (fagy, vihar) ellen, a hasuraszövés sokkal több munkáskéznek biztosítana munkát, mint a külterjes szemtermelés.⁴¹

Somogyi értékelése szerint „a külterjes gazdaságban nem tudunk versenyezni termelési költség tekintetében a nagy államokkal. A mostani társadalmi beren-

34 Uo. 13.

35 Uo. 16.

36 Uo. 34.

37 Uo. 23.

38 Uo. 90–98.

39 Uo. 55.

40 Mint írja, „ha lecsapolás vagy olajozás helyett a malária által veszélyeztetett mocsárvidéken nagyobb arányú kacsatenyészteteket rendezünk be, ezzel nemcsak a maláriakérdést oldjuk meg – a jövő gazdasági életében óriási jelentőségű nád- és gyékénytermő területek elpusztítása nélkül –, de olyan óriási jelentőségű olcsó népelelmezési cikkhez jutunk, aminek a fogyasztása igen fontos lenne az amúgy is rosszul táplált magyar gyerekeknek.” Uo. 61.

41 Uo. 38–40.

dezkedés mellett mi nem alkalmazhatunk tetszés szerinti mennyiségben gépeket a mezőgazdaságban. Egyedüli lehetőség a kertgazdálkodásra való áttérés. De ezt is csak úgy tudjuk megcsinálni, ha szervezkedünk. Parasztszövetkezetek útján.⁴² Tekintettel, hogy Moson megyében hagyományos volt a nád-, széna- és zöldségtermelés, és a mocsarak, valamint a Szigetközben a vadvizek szintén állandó kihívást jelentettek, ezért Somogyi gyakorlati célú, részben a bolgárkertészekről ellesett tapasztalatai rezonáltak a mosoni paraszti közösségek évszázados tudására.

A mezőgazdasági akadémia pedagógiai hagyományai szintén a „kert-Magyarország” ideája felé mutattak. 1941-ben az akadémia bevette a kertészetet a kötelező tantárgyak közé.⁴³ Ekkor már érezhető volt, hogy a kormányzati rendszer nem tud kitérni előbb-utóbb egy méltányos földbirtok-rendezés elől, és az akadémia professzori kara igyekezett felkészíteni a diákokat arra, hogy a jövőben nem a nagy-, hanem a kis- és középbirtok lesz az általános mezőgazdasági üzemmforma. Törekedtek emellett az agrárium gyakorlatiasabbá tételére. Előrelátásukat mutatja, hogy kötelező önálló tárgyként bevezették a „tropikus mezőgazdaság tanulságait, különös tekintettel a szárazságban való gazdálkodásra”.⁴⁴

1942-től, az akadémia Mezőgazdasági Főiskolává szervezésétől a tudományos tárgyak száma növekedett. Több olyan tantárgy bevezetésre került, melyek megnyerték Somogyi, Kovács, Timaffy tetszését, mert életségűek voltak, és a táji adottságokból indultak ki: ekkor vezették be a mezőgazdasági szociálpolitikát, a pedagógiai alapismereteket, a népies mezőgazdaságot.⁴⁵ A II. világháború miatt kevés idő volt gyakorlati alkalmazásukra. De az akadémia újrainyitása, illetve a Timaffy vezette óvári, illetve Kovács újrónafői népfőiskolája reményt adott, hogy hamarosan kiválik egy művelt gazdaréteg, amely a falu demokratikus vezetője lehet. Az egypártrendszer kiépülésével azonban az ország története más utat vett. Somogyi sorsa szintén tragikusan alakult: 1947. augusztus 5-én vetkőztető szovjet katonák ölték meg Somogyi Imre író és szobrászt, a „falvak kerékpáros apostolát”, nemzetgyűlési képviselőt.⁴⁶

Népiek egy sajátos térben

Összességében az északnyugat-dunántúli Moson kevés népi író számára jelentett természetes közeget. A régió nemzetiségi, társadalmi és felekezeti viszonyai nem kedveztek a Nemzeti Parasztpártnak, amely 1945-ben a magyaróvári járás

42 Uo. 41.

43 Walleshausen Gyula: *A magyaróvári agrárfelsőoktatás 175 éve (1818–1993)*. Mosonmagyaróvár, 1993, Pannon Agrártudományi Egyetem Mezőgazdaságtudományi Kar, 159–160.

44 Uo. 160.

45 Uo. 166.

46 Benkő Péter: Somogyi Imre. In *A Nemzetgyűlés almanachja 1945–1949*. Szerk. Horváth Zsolt, Hubai László. Bp., 1999, Jelenkutató Alapítvány, 524.

területén a leadott szavazatok 9,16 százalékát, Mosonmagyaróváron 1,3 százalékat szerezte meg (igaz, a járás eredménye felülmúlta az országos eredményt, de ez a belső telepítésnek, a magyar nemzetiségű telepéseknek köszönhető).⁴⁷ Az intenzív, piacra termelő helyi mezőgazdaság, az 1930-as évektől kezdődő telepítések, a magyar református paraszti lakosság számának növekedése, valamint az akadémián ekkoriban induló oktatási reformok megalapoztak volna egy szerves építkezésnek. A népi írók közül csak kevesen kötődtek a térséghez. Az országos politikusok közül csak kevesen jártak Mosonban. A választópolgárok pedig akkoriban is inkább honorálták a lokális kérdések előtérbe helyezését, mint az országos politika jelszavait. Bár a térségbe látogató népi írók egyénileg népszerűek voltak, a Parasztpárt mindvégig gyenge maradt, amit jól jelez a parasztpárti vidéki szervezetek bomlása az 1947-es választás előtt, és a párt gyenge választási eredményei.⁴⁸

Bozsó Andrea. Men sorozat, részlet, 2025 (digitális felvétel)

47 Hubai László: *A XX. századi Magyarország választási atlasza 1920–1998*. II. köt. Bp., 2001, Napvilág Kiadó, 164., Hubai László: *A XX. századi Magyarország választási atlasza 1920–1998*. II. köt. Bp., 2001, Napvilág Kiadó, 343.

48 Paár Ádám: „A parasztság minden pártot inkább kipróbál, mint a Parasztpártot.” *A Parasztpárt „alulnézetből” Győr-Moson megyében (1945–1947)*. *Valóság*, 2016/7, 47–58.